

Citovaná literatura

Robert K. Merton – A Life of Learning: Charles Homer Haskins
Lecture for 1994

http://www.acls.org/Publications/OP/Haskins/1994_RobertKMerton.pdf

Gerald Holton – Robert K. Merton: Biographical Memoirs, in:
Proceedings of the American Philosophical Society Vol. 148, No.
4, December 2004

<http://web.archive.org/web/20070811154926/http://www.aps-pub.com/proceedings/1484/480411.pdf>

http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_K._Merton

Reference Group http://en.wikipedia.org/wiki/Reference_group

Obliteration by incorporation

http://en.wikipedia.org/wiki/Obliteration_by_incorporation

<http://freebooks.uvu.edu/SOC1010/index.php/11.html>

Robert K. Merton – Social Theory and Social Structure, 1968
Enlarged Edition, The Free Press, New York, 1968, citované
texty:

I, 1, str. 1-38 – On the History and Systematics of Sociological
Theory

I, 2, str. 39-72 – On Sociological Theories of the Middle Range

I, 3, str. 73-138 – Manifest and Latent Functions (1948)

II, 6, str. 185-214 – Social Structure and Anomie (1938)

(from The Family: Its Function and Destiny, Ruth N.
Anshen (editor), 1949)

II, 7, str. 215-248 – Continuities in the Theory of Social
Structure and Anomie

II, 8, str. 249-260 – Bureaucratic Structure and Personality

II, 9, str. 261-278 – Role of the Intellectual in Public
Bureaucracy

II, 10, str. 279-334 – Contributions to the Theory of Reference
Group Behavior

II, 11, str. 335-440 – Continuities in the Theory of Reference
Group Behavior
II, 13, str. 475-490 – The Self-Fulfilling Prophecy (1948)
III, 16, str. 563-582 – Studies in Radio and Film Propaganda
IV, 17, str. 591-603 – Science and the Social Order
IV, 18, str. 604-615 – Science and Democratic Social Structure
IV, 19, str. 616-627 – The Machine, the Worker, and the
Engineer
IV, 20, str. 628-660 – Puritanism, Pietism, and Science
(from The Sociological Review 1936, volume 28)
IV, 21, str. 661-681 – Science and Economy of 17th Century
England
(from Science and Society 1939, volume 3)

Robert K. Merton – The Sociology of Science: Theoretical and
Empirical Investigations, Edited and with an Introduction by
Norman W. Storer, The University of Chicago Press, Chicago,
1973, ISBN 0-226-52092-7

konkrétně citované texty:

III, 11, str. 228-253 – The Puritan Spur to Science
III, 13, str. 267-278 – The Normative Structure of Science
(1942)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_K._Merton

Robert K. Merton – Studie ze sociologické teorie, přeložila Jana
Ogrocká, Sociologické nakladatelství, Praha, 2000, ISBN 80-
85850-92-3

články:

Sociální struktura a anomie, str. 132-177

Nepředvídatelné důsledky záměrného sociálního jednání, str.
116-131

(z American Sociological Review, 1.12. 1936, str. 894-
904)

Sebenaplňující se proroctví, str. 196-219

Miroslav Petrušek – Poslední klasik moderní sociologie – Robert
King Merton, str.
230-263

Robert King Merton – Stručná biografie, str. 264-266

Hlavní publikace Roberta K. Mertona – str. 267

Jiří Šubrt – Od struktury jednání k teorii systémů, in:
Talcott Parsons a jeho přínos soudobé sociologické teorii, ed.
Jiří Šubrt, str. 9-33, Karolinum, Praha 2006, ISBN 80-246-
1239-9

Talcott Parsons – The Social System, Routledge & Kegan Paul
Ltd, London (1951) 1967

Talcott Parsons – Societies: Evolutionary and Comparative
Perspectives, Prentice-Hall, Englewood Cliffs NJ, 1966

Talcott Parsons – The System of Modern Societies, Prentice-
Hall, Englewood Cliffs NJ, 1971 (citováno z Doyle Paul Johnson
– Sociological Theory)

Max Weber – Protestantská etika a duch kapitalismu, str. 185-
245, in: Max Weber – Metodologie, sociologie a politika,
OIKOYMENH, Praha, 1998, ISBN 80-86005-48-8

Doyle Paul Johnson – Sociological Theory: Classical Founders
and Contemporary Perspectives, 597 str., John Wiley & Sons,
New York, 1981, ISBN 0-471-02915-7

Chapter 10 – Integration and Social Order in Society, str. 385-
446, kapitola má 2 hlavní části: Parsons: From Social Action
to Social Systems na str. 388-428

Merton and Middle-Range Functionalism na str.
428-439

Citace a poznámky k textu

Autor i konkrétní nositel sebenaplnujícího se proroctví
Viz níže

Před deseti lety, 23. února 2003 zemřel „poslední velký klasik sociologie“ Robert King Merton.

Miroslav Petrusek – Poslední klasik moderní sociologie – Robert King Merton, str. 230-263

Robert King Merton – Stručná biografie, text cituje na str. 264
George Ritzera, Contemporary Sociology z roku 1987: *Merton je nepochybně nejcitovanějším autorem v moderní sociologii – od šedesátých let až do dneška.*

Kapitál lidský a kulturní

Původní jméno syna židovských uprchlíků z Ruska, narozeného 4. července 1910, znělo Meyer Robert Schkolnick. Jako chlapec vylepšoval rodinný rozpočet předváděním kouzelnických triků svým vrstevníkům. I v chudinské čtvrti jižní Philadelphie měl blízko do škol, Carnegieho knihovny, konzervatoře a uměleckého muzea. Po bakalářském titulu na místní Temple University podnikal první sociologické výzkumy a za drastické hospodářské krize jako milióny dalších nevěděl kudy kam. Naštěstí narazil na jinak obávaného, ale k Robertovi dobře naloženého ruského sociologa (a bývalého vysokého činitele ruské Prozatímní vlády) Pitirima Sorokina a ten jej pozval na Harvard.

Kapitál lidský a kulturní je již v židovství jako takovém, ale nechme promluvit sociologa samotného –

Robert K. Merton – A Life of Learning: Charles Homer Haskins Lecture for 1994 –

http://www.acls.org/Publications/OP/Haskins/1994_RobertKMerton.pdf

dále: Gerald Holton – Robert K. Merton: Biographical Memoirs: *Robert Merton was born in Philadelphia on 4 July 1910, the son of poor immigrants from Eastern Europe. In the only sketch of his personal life he allowed himself (in his Charles Homer Haskins lecture of 1994), he looked back on what he regarded*

as his rather inauspicious start "in the slums of South Philadelphia." But he gratefully acknowledged that, although he lacked monetary capital, other kinds—social and cultural capital—were available to him through the first-rate public institutions in the city at the time, such as his high school, the Carnegie Library near his home, the Academy of Music, and the Museum of Art. They gave him the opportunity from earliest years to let his evercurious mind grow, to broaden his horizon, and to develop his tastes. Indeed, his rise from those beginnings to his extraordinarily fruitful career is a worthy case study of the possibilities of success in America, given favorable internal and external circumstances.
[http://en.wikipedia.org/wiki/Robert K. Merton](http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_K._Merton)

Ve své disertační práci o vědě v 17. století v Anglii Merton zkoumal, co z její kultury a civilizace podnítilo zájem o vědy a technologie, který stál za technickými, hospodářskými i politickými úspěchy této země a brzy i anglosaských území v Americe. Jakoby souběžně se starším německým sociologem Maxem Weberem vyzvedává puritánský étos soustavné a metodické práce a péle a podporu racionálního myšlení i ze strany některých kazatelů. Všimá si, že většina vědců a inovátorů patřila k menším radikálně protestantským seskupením. Anglie jim poskytovala prostor a oni a jimi obsazené vzdělávací systémy stály za vědeckým a posléze technickým rozvojem, zatímco katolické ústavy kontinentu a do jisté míry i tradiční anglikánské univerzity v Oxfordu a Cambridgi se stále soustřeďovaly na klasická a teologická studia.

Rozhodující impulsy přišly, zmiňuje Merton, díky pozdějšímu uskutečnění ideálu vědecké instituce od experimentátora Francise Bacona, ustavení nové univerzity v Durhamu puritánem Cromwellem, vytvoření několika vědeckých akademií – i vlivu kontinentálních vzdělavatelů. Tedy hlavně českého exulanta Jana Amose Komenského z Jednoty bratrské a francouzského logika, humanisty Petra Ramuse (Pierre de la Ramée). Zatímco Komenskému se, jak známo, naštěstí podařilo před pobělohorskými katany uprchnout a posléze zavítat i na anglickou půdu, Ramus zůstal ve vlasti, aby byl posléze s mnoha tisíci dalšími francouzskými protestanty za Bartolomějské noci roku 1572 usmrcen.

Robert K. Merton – Puritanism, Pietism, and Science; Science and Economy of 17th Century England

Země neomezených možností

V originále ono americké úsloví zní: Land of Endless Possibilities, řidčeji Land of Endless Opportunities či Opportunity

Po výzkumech na Harvardu Merton s vypětím všech sil našel učitelské místo na Tulane v New Orleans, ale hned po dvou letech zakotvil na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Mertonovi harvardští učitelé Sorokin a Parsons patřili mezi tvůrce velkých sociologických teorií.

Gerald Holton – Robert K. Merton: Biographical Memoirs

Ústředním problémem Parsonsova „funkcionalismu“ bylo i tvář v tvář expanzi komunismu zachování a stability sociálního systému.

Jiří Šubrt – Od struktury jednání k teorii systémů, str. 13

Vypracoval za tímto účelem postupně několik schémat. Každá společnost ať malá či velká ke svému přežití musí splňovat čtyři funkční požadavky. Tedy adaptovat se do prostředí a umět si opatřovat zdroje; jednotlivci i skupiny si musejí vytyčovat cíle a ty naplňovat; vztahy mezi jednotlivci skupiny se musí řídit dle jistých pravidel a jednotlivci i skupiny musejí být ochotni onu vnitřní strukturu i systém jako celek neustále udržovat, a to i kolektivními rituály.

Spojené státy, věří Parsons v polovině minulého století, narušily tradice, vymezující každému předem určenou roli, do prozatím nejvyšší míry. Nadaným se zde již dlouho dostává oné kýžené svobody, příležitostí i prostoru a ti onu důvěru společnosti splácejí poskytováním svých vynálezů, inovací, vědeckých objevů, uměleckých výtvorů. Adaptace zde byla umožněna vysokou produktivitou práce v důsledku technického rozvoje, jednotlivec i kolektiv zde bývá svého štěstí strůjcem, všichni občané se mohou na řízení země podílet a její společnost sice není prosta konfliktů, leč disponuje hodnotovým i právním rámcem, které je usměrňují.

Talcott Parsons – The Social System (téma knihy)

Talcott Parsons – Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives, str. 1-29 (diagramy na str. 28-29)

Kterýkoli sociální systém ke svému přežití musí splňovat známé jako čtyři základní funkční požadavky. Těmi jsou: adaptace do prostředí se schopností opatřovat si zdroje; dosahování cílů jednotlivce i skupin; integrace do společnosti; ochota jednotlivců i skupin systém i v nepříznivých dobách udržovat, a to i kolektivními rituály.

Jiří Šubrt, str. 22-23:

Každý sociální systém ke svému přežití potřebuje řešit tytéž 4 „systémové potřeby“, které lze chápat jako jeho základní funkce vyjadřované zkratkou AGIL: Adaptace na vnější prostředí a opatřování zdrojů; Dosahování cílů [Goal attainment] – mobilizace zdrojů a energií a ustavení priorit mezi nimi; Integrace – regulování vztahů mezi jednajícími a Udržování latentních vzorců [Latent Pattern Maintenance] – zachovávání struktury a motivace aktérů.

Doyle Paul Johnson – Sociological Theory
Chapter 10 – Integration and Social Order in Society: the Functionalist Approach, Parsons: From Social Action to Social Systems – str. 388-428

Talcott Parsons – The System of Modern Societies, str. 114:
The United States' new type of societal community, more than any other single factor, justifies our assigning it the lead in the latest phase of modernization. We have suggested that it synthesizes to a high degree the equality of opportunity stressed in socialism. It presupposes a market system, a strong legal order relatively independent of government, and a „nation state“ emancipated from specific religious and ethnic control. The educational revolution has been considered as a crucial innovation, especially with regard to the emphasis on the associational pattern, as well as on the openness of opportunity. Above all, American society has gone farther than any comparable large-scale society in dissociation from the older ascriptive inequalities and the institutionalization of a basically egalitarian pattern.

(Citováno z: Doyle Paul Johnson – Sociological Theory, str. 427)

Kde to vážne?

Merton se obával, že tak široké obecné teorie nedokážou zacílit na konkrétnější chyby systému, a přitom i ty mohou podvrátit celek. Varoval před omezováním sociologických pozorování na

pozitivní příspěvky sociologických položek ke společenskému a kulturnímu systému i před přehlížením jejich alternativ. Je naivní zaměřovat či vydávat subjektivní pohnutky či motivy za objektivní kategorii funkce. Společnost netvoří jen její uvědomělí budovatelé. Funkce jsou pozorované důsledky dějů, přispívající k adaptaci nebo seřízení daného systému. Existují ale i dysfunkce, působící opačným směrem – systém narušují a způsobují odcizení. A také nefunkční důsledky, pro sledovaný systém nezávažné. Jedna položka může a často mívá v různé míře různé funkční i dysfunkční důsledky. Samotná funkce (i dysfunkce) může být nejen manifestní, to jest zamýšlená a uznávaná účastníky sociálního systému, ale i latentní, jejíž působení účastníci nezamýšlení, ba ani neuznávají.

Robert K. Merton – Manifest and Latent Functions, jmenovitě str. 105; (in: Social Theory and Social Structure I, 3, str. 73-138)

Příklad z Mertonova hlediska velice podstatné latentní funkce najdeme třeba v jeho textu z historie vědy The Puritan Spur to Science na str. 229:

Puritanism attests to the theorem that nonlogical notions with a transcendental reference may nevertheless exercise a considerable influence upon practical behavior. If the fancies of an inscrutable deity do not lend themselves to scientific investigations, human action predicated upon a particular conception of this deity does.

Nepředvídané důsledky i nechtěné účinky sociálního jednání se dají klasifikovat: Jejich zdrojem může být neznalost anebo omyl, vyhodnotí-li situaci chybně, užije-li navyké postupy, které za dané situace neplatí či tvrdošíjně odmítá vzít na zřetel určité součásti problému. Často jednající přehlíží vše mimo své úzce vymezené zájmy nebo světonázorovou či hodnotovou orientaci vlastní osoby, případně skupiny. Posledním, pátým typem jsou sebemařící předpovědi či proroctví: veřejné předpovědi budoucího sociálního vývoje často nejsou potvrzeny, neboť směr vývoje začne spoluurčovat samotná předpověď hlavně tím, že se lidé jejímu naplnění snaží zabránit.

Robert K. Merton – Nepředvídatelné důsledky záměrného sociálního jednání

Zamýšlené a předjímané výsledky záměrného jednání bývají z podstaty věci pro jednajícího (ne nutně pro vnějšího

pozorovatele) z podstaty věci vždy žádoucí, a to i v krajním případě, kdy se jedná o volbu menšího zla. Ani nepředvídané důsledky nebo nechtěné účinky sociálního jednání nebývají pro jednajícího nežádoucí vždy. Merton důsledky rozumí jen ty prvky výsledné situace, které by nenastaly, kdyby k jednání nedošlo.

Merton je tvůrcem pojmu teorie středního dosahu (middle-range theory). Takové teorie mají být stále dost obecné na to, aby dokázaly a pojmově navazovat na velké teorie, kterých prý již bylo dost, ale přitom natolik konkrétní, aby mohly tvořit dobrý teoretický rámec ke konkrétním výzkumům v terénu. Právě takové teorie, které se dají na rozdíl od konceptuálních schémat velkých teorií testovat, mají napříště přinést nejvíce poznatků a sociologii obohatit.

Robert K. Merton – On Sociological Theories of the Middle Range

Zpětně se díky vlivu na budoucí sociální badatele se dá jeho prohlášení dokonce označit za opak sebemařícího proroctví. Za konkrétní případ pojmu, který Merton vytvořil, totiž sebenaplňujícího se proroctví. ... Lidé reagují nejen na objektivní charakteristiky situace, ale také – a někdy ještě více – na význam, který pro ně tato situace má. Na počátku je nesprávná definice situace, jež vyvolává nové chování, díky němuž se původní mylná představa stane pravdivou. Jakmile dostatečné množství vkladatelů uvěří pověstem o nesolventnosti banky, pak jí nepomůže žádná poměrná likvidita jejich aktiv, dobré vedení ani poctivost a banka zkrachuje. Obdobně je tomu s nedůvěrou mezi státy, s etnickými a rasovými předsudky. Menšiny bývají vystavovány živelnému působení předsudků takovou měrou, že jsou omezeny možnosti jejich odbourání. Úspěchy se jim vytýkají tak dlouho, až ony samy začnou vlastní schopnosti a kvality popírat. Namísto aby byl židovský doktor v národě, strádajícím nedostatkem lékařů, odměněn slušným přístupem a chválou za těžce nabyté vědomosti, dovednosti a společenskou užitečnost, stává se nežádoucím. Zkrátka: ať děláš co děláš, lidem se stejně nezavděčíš.

Robert K. Merton – The Self-Fulfilling Prophecy

Ovšem případy jiných úspěšných Mertonových teorií stejně jako odhalení nepravd spjatá s otevřeným slibem svržení režimu u současných arabských revolucí představují trochu jiný typ sebenaplňujícího proroctví.

Zejména v případě tuniské revoluce Katarská televize odhalila případ prodavače Muhammada Buazizího i případy protestujících, usmrcovaných tehdejším aparátem prezidenta Bin Alího. Protestující a demonstranti i jejich instruktoři ze zahraničí otevřeně (a ještě otevřeněji pak v Egyptě) prohlašovali, že jim jde o nic menšího než svržení onoho režimu

Mertonovo dílo není tak rozsáhlé jako Parsonsovo a Sorokinovo – velkou část svého času a energie zasvětil svým studentům.

Hlavní publikace Roberta K. Mertona, str. 267:

Není tajemstvím, že Merton vydal jen jednu knihu „klasického typu“ a všechny ostatní texty, i nejrozsáhlejší, jsou soubory článků, esejů, úvah a zamyšlení. Je doloženo, že dvě třetiny svého díla věnoval Merton posuzování textů, které napsali jiní – v recenzích, anotacích, člancích atd. To všechno byla obrovská profesionální příprava, která Mertonovi dávala nadhled a obdařila ho moudrým porozuměním. On sám je dokladem toho, že „monografická grafomanie“ rozhodně není tak úplně zaručenou cestou k vědeckému uznání.

Gerald Holton – Robert K. Merton, str. 513-514:

Merton went to extraordinary lengths in commenting on his students' and colleagues' work. For example, when Dr. Gerhard Sonnert, my research associate (and co-worker on this as on many previous publications) prepared with me a book manuscript about gender differences in science careers, we casually used the term "serendipity," meaning it to describe a certain kind of good-luck event that occurs in a scientist's career. Merton was one of the readers of the manuscript. Imagine our surprise when, in addition to his regular comments, we received from him directly a letter of several pages, patiently explaining the meaning and history of the concept, along with a number of references to highly pertinent but arcane sources. It was an example of his generous sharing of information and insight. In this instance it is obvious what motivated Merton's detailed response—his long-standing interest in the

concept that had, already in the mid-fifties, resulted in an unpublished manuscript, co-authored with Elinor Barber. The much-worked-on manuscript was finally published in Italian in 2002, and in English posthumously in 2004, under the title *Travels and Adventures of Serendipity: A Study in Sociological Semantics and the Sociology of Science*. In a sense, serendipity was the most serene variation of Merton's careerlong theme of unanticipated consequences of social action—the discovery biographical memoirs by chance of something of value while one was looking for something else. Even his unexpected, kindly meant commentary was an exemplar of what awaits Merton's reader, from his first writings to his last: Based on his imperative for high standards, and his encyclopedic knowledge and attention, he opens one's eyes to the actual or potential contexts and complexities behind an idea, to see the hidden structures and functions. It is as if he were opening a door for you, only to show there is another door beyond that one, and yet another, and so on—and each of these would open for you for your further exploration. This case touches also on what Merton called his "almost lifelong addiction to editing." For in addition to his many books, articles (177, starting in 1934), introductions and forewords (32), and (believe it or not) 161 translations and compilations in book form published by the Arno Press (with others), he also confessed to having succumbed to his inability to stay his "editor's pen," therefore helping out editorially in roughly 250 books and 2,000 articles over some six decades. Moreover, he also reviewed manuscripts for publishers, was the longtime sociological editor for Harcourt Brace and its successor company, and wrote a large number of book reviews. While such tasks may be considered unglamorous by some in academic life, Merton devoted himself to them to an unusual degree. One can suspect that for him such activity was a form of necessary relaxation, or a safety-valve release of excess energy. Without doubt, it also held the intrinsic reward of communicating with his friends and colleagues at a distance, and making the sociological literature more sound and better written.

Stihl nicméně zkoumat i působení byrokracie, ...

Robert K. Merton – Bureaucratic Structure and Personality

Robert K. Merton – Role of the Intellectual in Public Bureaucracy

... rozhlasové a filmové propagandy, ...

Robert K. Merton – Studies in Radio and Film Propaganda

... průmyslového provozu ...

Robert K. Merton – The Machine, the Worker, and the Engineer

... a vědy na lidi, jejich vztahy a jednání. ...

Sebrané texty, týkající se sociologie vědy zaujmají celou knihu Robert K. Merton – The Sociology of Science o 605 stránkách, viz též

Robert K. Merton – Science and the Social Order

Robert K. Merton – Science and Democratic Social Structure , což by ovšem bylo téma na samostatný článek

... Jeho čtyři morální normy, které mají étos provozování vědy utvářet, najdeme pod jeho jménem i na české Wikipedii.

Robert K. Merton – The Normative Structure of Science

Robert K. Merton – Science and Democratic Social Structure

http://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_K._Merton

Merton zkoumal, jak je konkrétní vědecké provozy naplňují nebo porušují.

Vytvořil pojem referenční skupiny, tj. takové, s níž se jednotlivci porovnávají a přitom do ní nemusejí patřit.

Robert K. Merton – Contributions to the Theory of Reference Group Behavior (with Alice Rossi)

Robert K. Merton – Continuities in the Theory of Reference Group Behavior, str. 336:

That men act in a social frame of reference yielded by the groups of which they are a part is a notion undoubtedly ancient and probably sound. ... There is, however, the further fact that men frequently orient themselves to groups other than their own in shaping their behavior and evaluations, and it is the problems centered about this fact of orientation to non-membership groups that constitute the distinctive concern of reference group theory.

Reference Group http://en.wikipedia.org/wiki/Reference_group

Proroctví naplněno, prorok zapomenut ...

... Avšak další Mertonův pojem vymizení začleněním (obliteration by incorporation) postihuje i osud některých jeho vlastních pojmů: jsou přebírány jinými natolik, že je jejich autor zapomenut.

Robert K. Merton – On the History and Systematics of Sociological Theory, str. 27-28:

Because the theory and findings of the fairly remote past are largely incorporated into cumulative present knowledge in the more exact sciences, commemoration of the great contributors of the past is substantially reserved to the history of the discipline; scientists at their workbenches and in their papers make use primarily of the more recent contributions which have developed these earlier discoveries. The result of this practice is that earlier and often much weightier scientific contributions tend to be obliterated (though not without occasional and sometimes significant exceptions) by incorporation into later work.

Obliteration by incorporation

http://en.wikipedia.org/wiki/Obliteration_by_incorporation

Pochybný kulturní cíl

Ve svém vlivném článku Sociální struktura a anomie ...

Robert King Merton – Stručná biografie, str. 265:

1938 – ... vychází Sociální struktura a anomie, text, který je pokládán za „nejcitovanější článek století“, podle Charlese Lemerta dokonce za „jeden z nejznámějších a nejčtenějších článků v dějinách sociologie“.

Anomie – termín francouzského židovského sociologa Émila Durkheima, označující slabou působnost norem ve společnosti nebo skupině

... osobně nekonfliktní Merton tvrdí, že prý polemizuje jen s freudovským schématem.

... tedy ne s poněkud děravými teoriemi svých učitelů Sorokina a Parsonse

tato vlastnost je zřejmá z jeho spisů obecně, viz též Miroslav Petrušek – Poslední klasik moderní sociologie, str. 232:

Merton je modelovým příkladem nekonfliktního sociologa ... ve smyslu člověka konflikty nevyhledávajícího – zejména [ne] uvnitř vědecké komunity ...

Ne že by Parson na Mertona a dokonce i jeho teorii deviantního jednání nereagoval – dle VII. kapitoly (str. 249-329) Parsonsova objemného spisu The Social System jsou Mertonovy typy deviantního jednání prý zvláštními případy širšího schématu znázorněného v tabulce tamtéž na str. 259

Totíž že společnost musí disponovat aparátem sociální kontroly, aby byly nutkavé biologické pudy člověka ovládnuty a ten nemohl společnost a fungování jejích institucí rozvrátit. Tento jednoduchý model, připomíná Merton autorům velkých teorií, však nevysvětluje, proč jsou v různých společnostech a společenských strukturách různé formy i míra deviantního chování. Biologické sklony lidí různých skupin se přitom výrazně neliší a některé formy deviantního chování jsou dokonce psychologicky stejně normální jako chování konformní.

Různí lidé i skupiny mohou mít různý vztah ke vzorům (- role model – což je další Mertonův pojem) vládnoucím kulturním cílům i vůči kulturním vzorcům, či spíše předepsaných prostředkům, jak těchto cílů dosáhnout. Ve výdělečné činnosti je statisticky nejčastějším typem postoje k obojímu zdravá konformita: jednotlivci i skupiny přijímají za své obojí: tedy kulturní cíle i prostředky. Tento řádný postoj přispívá k řádu a stabilitě ve společnosti.

Přijme-li někdo za svůj pouze onen kulturní cíl, aniž by byl ochoten řídit se oněmi normami, pak jeho účel světlí prostředky a dotýčný se stává novátorem. Anebo spíše mazaným, prohnaným člověkem, překračujícím hranice zákona, který je v teorii odsuzován, ale v praxi se stává předmětem skrytého obdivu. Kriminální jednání není způsobeno samotnou chudobou, ba ani příjmovou nerovností, jeho nezbytnou podmínkou je (americký) kulturní důraz na finanční úspěch. Také proto se v USA tolik překračuje zákon. Pokud jsou některým z etnik či skupin (za Mertonova mládí to byli Italové a předtím Irové a Židé) ještě navíc legitimní cesty ke společenskému vzestupu, bohatství a uznání uzavřeny, není divu, upozorňuje Merton, že části chlapců zaimponují mafiánské způsoby.

Pokud člověk z onoho kulturního cíle sleví a nechce neustále riskovat, vysokých ambic se vzdá a bude se držet raději společenských norem, pravidel, stane se ritualistou. Může jít jak o dělníka, dbajícího, aby jeho práce plnila, leč

nepřekračovala normu, tak i o ustrašeného zaměstnance či přizpůsobivého úředníka.

Řidčeji dochází i k odmítnutí kulturních cílů i prostředků zároveň. Vyskytuje se zpravidla tam, kde jednatel dosáhnout oněch cílů zavedenými postupy nedokázal, se svou situací se nevyrovnal, a stal se z něj psychotik, autista, vyděděnec, tulák, pobuda, vandrák, alkoholik, narkoman.

Panující kulturní cíle a prostředky zároveň odmítá i rebel; ten je však nahrazuje novými. Do revoluční skupiny obvykle organizují našťvané a vzpurné jedince příslušníci ne té nejvíce zbídačelé vrstvy, ale paradoxně třídy, která je na vzestupu. Dnes si v této souvislosti můžeme připomenout osobnost mladého egyptského svolavatele demonstrací a revolucionáře Waela Ghonima (31), takto vedoucího marketingu Googlu pro Severní Afriku a Střední Východ.

Americká kultura, varoval Merton již koncem 30. let, se vyznačuje silným důrazem na bohatství, či spíše na okázalé utrácení peněz, jako základní symbol úspěchu, aniž by kladla tomu odpovídající důraz na legitimní cesty k tomuto cíli. Pro společnost je blahodárné, když se v ní mimo peněžní úspěch nacházejí i alternativní kariérní vzorce, například v oblasti myšlenkových a kulturních výkonů. Soustředíme-li zájem jen na výsledek a namísto kulturního důrazu na celou soutěž a její pravidla nastupují jen kalkulace osobního úspěchu a strachu z trestů, nachází se společnost již na cestě k rozvratu.

Robert K. Merton – Social Structure and Anomie